

نگرش صدرایی به آزمایش‌های بنیامین لیبت در باب اراده آگاهانه

یکصد و سیمین جلسه گروه علمی فلسفه مجمع عالی حکمت اسلامی با موضوع نگرش صدرایی به آزمایش‌های بنیامین لیبت در باب اراده آگاهانه با ارائه حجت الاسلام والمسلمین محمد حسین زاده برگزار شد.

یکصد و سیمین جلسه گروه علمی فلسفه مجمع عالی حکمت اسلامی با موضوع نگرش صدرایی به آزمایش‌های بنیامین لیبت در باب اراده آگاهانه با ارائه حجت الاسلام والمسلمین محمد حسین زاده برگزار شد.

به گزارش خبرگزاری مهر، یکصد و سیمین جلسه گروه علمی فلسفه با موضوع نگرش صدرایی به آزمایش‌های بنیامین لیبت در باب اراده آگاهانه با ارائه حجت الاسلام والمسلمین محمد حسین زاده و با حضور اعضای گروه چهارشنبه ۲۹ اردیبهشت ۹۵ ساعت ۲۱ در مجمع عالی حکمت اسلامی برگزار شد.

دراستادای این جلسه حجت الاسلام والمسلمین محمد حسین زاده در باب چالش آزمایش بنیامین لیبت گفت: بنیامین لیبت پژوهش‌گر برجسته آمریکایی در رشته فیزیولوژی و استاد دانشگاه کالیفرنیا بود. او در سال ۱۹۸۳ آزمایش جنجال برانگیزی را انجام داد که همچنان ذهن بسیاری از دانشمندان و فیلسوفان را به خود مشغول داشته است. لیبت در این آزمایش، زمان فرآیندهای مغزی و اراده آگاهانه انسان را مشخص کرد. یافته‌های او نشان می‌دهد که قبل از انجام دادن اعمال خود انگیزه (خود - تنظیم شده)، تغییر الکتریکی آهسته ای رخ می‌دهد که در ناحیه فرق سر، بر روی پوست سر، قابل ثبت است.

وی ادامه داد: آزمایش لیبت نشان می‌دهد که افعال ارادی توسط تغییرات الکتریکی پتانسیل آمادگی (RP) به نحوی غیرآگاهانه ۵۵۰ میلی ثانیه قبل از عمل، در مغز به آغاز می‌شوند و انسان ۱۵۰ میلی ثانیه قبل از این‌که عمل آغاز شود، از قصد خود برای انجام عمل آگاه می‌شود.

وی افزود: بر طبق نگرش رایج درباره فرایند عمل ارادی، اراده آگاهانه (W) قبل از پتانسیل آمادگی ظاهر می‌شود و به مغز دستور اجرای عمل قصد شده را می‌دهد، اما آزمایش لیبت نشان می‌دهد که افعال ارادی توسط تغییرات الکتریکی پتانسیل آمادگی (RP) به نحوی غیرآگاهانه در مغز به آغاز می‌شوند و انسان ۱۵۰ میلی ثانیه قبل از این‌که عمل آغاز شود، از قصد خود برای انجام عمل آگاه می‌شود.

حقیقت اراده از دیدگاه ملاصدرا

حسین زاده ادامه داد: بنابراین در نظر صدر المتألهین وجود خاص اراده دارای یک هویت شوقی اشتدادی و کشسانی است که دامنه آن از شوق ناقص تا عزم و اجماع نفسانی و پس از آن به صورت میل طبیعی در بدنه مادی فعل، گسترده شده است. پرسش مهمی که در تبیین نگرش صدرایی به آزمایش لیبت باید به آن پاسخ داد این است که آیا اجماع نفسانی امری مجرد است یا مادی؟ صدر المتألهین نیز در جلد هشتم اسفار صراحتاً عزم و اجماع نفس را امری مجرد می‌داند و می‌نویسد: «نسبه الإرادة أي القوة الإجماعية إلى الشهوية الحيوانية في باب التحريك كنسبه الوهم إلى الخيال في باب الإدراك و كل واحد منهما عندنا قوه مجردة عن المادة لكن لم نجد في كلام أحد ما يدل على أن المحركة الشوقية جسمانية و التي لا خلاف لأحد و لا شبهه في كونها جسمانية هي المحركة الفاعلة القريبة لا الباعثة و هي المسماه بالقدره لأنها عبارة عن قوه قائمه بالأعصاب و العضلات المميلة لها بالقبض و البسط و الجذب و الدفع»

وی گفت: اما به نظر می‌رسد منعی وجود ندارد که آنچه ملاصدرا در مورد قدرت بیان کرد، درباره اجماع نفس (عزم و اراده جازم) نیز بیان کنیم و آن را امری مادی بدانیم. اگر چه هیچ یک از حکمای پیشین مادی بودن اجماع نفس را بیان نکرده و ملاصدرا نیز به صراحت آن را مادی دانسته است؛ اما با توجه به اصول فلسفه ملاصدرا باید به مادی بودن اجماع نفس ملتزم شد. از این رو اراده یک وجود شوقی تشکیکی و دامنه دار است که مراتب بالای آن مجرد و مراتب نازله آن مادی است و اجماع نفسانی در مرتبه مادیت این وجود دامنه دار قرار دارد.

در فلسفه ملاصدرا نفس انسان چگونه به صورت آگاهانه ابزار خود و از جمله مغز را به کار می‌گیرد و افعال خود را انجام می‌دهد؟

حسین زاده اظهار کرد: از نظر صدر المتألهین علمی که نفس برای به کارگیری آگاهانه قوا و ابزار خود از آن استفاده می‌کند از

سنخ علوم متعارف ذهنی و از نوع تصور و تصدیق نیست، بلکه نوعی شعور و آگاهی حضوری است. هنگامی که نفس ابزار و قوای خود را به کار می گیرد، بر خلاف سایر افعال اختیاری، این کار را بدون تصور و تصدیق به فایده انجام می دهد و با این حال این به کارگیری ابزار و قوا، فعل اختیاری نفس به حساب می آید؛ زیرا همین نشئت گرفتن آن ها از علم ذاتی نفس خود نوعی اراده است که عین علم است و با قصد و تأمل همراه نیست (اسفار، ج ۶، صص ۱۶۱-۱۶۲).

وی افزود: با توجه به این مطلب، برای تبیین فلسفی آزمایش لیبت با مبانی فلسفه ملاصدرا می توان گفت: نفس پس از آن که برای انجام فعل برنامه ریزی کرد، برای ایجاد اراده «اکنون عمل کن»، اندام های مغزی را به صورت آگاهانه و از روی اختیار به کار گرفته و اراده را ایجاد می کند؛ سپس از طریق ایجاد اراده آگاهانه، افعال ارادی مورد نظر را به انجام می رساند. از این رو آزمایش های لیبت هرچند برای نگرش های سنتی به اراده، چالشی مهم به شمار می آید؛ اما نسبت به نگرش برگزیده که از فلسفه ملاصدرا قابل استفاده است، چنین نیست.